

Editörden...

Küreselleşme ve İslam Dünyası

Prof: Dr. Mustafa ERDEM

Dünyada her dönemin kendine göre bazı özellikleri, bazı sorunları olduğu gibi bazı sosyal ve siyasal olayları da olmuştur. Aynı şekilde dünyada çeşitli toplumların öncülüğünde güç merkezleri ortaya çıkmış, dünyanın yönetiminden kendilerini sorumlu saymışlardır.

Tarihe hükmeden imparatorluklar, tarihe derin izler bırakan medeniyetler, insanlığı peşinden sürükleyen dini inanış ve ideolojiler hep uygulamaları ve eserleri ile ya tarih kitaplarında ya da insanların zihinlerinde yerini almıştır. Bütün bunlar öz itibarıyla, ister ilahi isterse beşeri kaynaklı olsun, dünyayı huzurlu bir şekilde yaşanır hale getirmeyi hedeflemiş, ancak hep çatışma ve kaos sebebi olmuştur. Deyim yerinde ise, mutluluklar acıya dönüşmüş, medeniyetler harap olmuştur. Her yeni hareket kendi dışındakilere hayat hakkı tanımamış, mutlak doğrunun kendisi olduğu varsayımı ile, başkalarına yaşama şansını çok görmüştür. Eski Mısır, eski Roma, Bizans ve Moğol imparatorlukları, tarihin zihinlerde kalan acı hatıraları, kendi dönemlerinin medeniyet ve mutluluk arayışında olan insanlara acı, gözyaşı, çile ve esaret sebebi olmuştur.

İnsanlığın, yakın tarihte henüz unutmadığı, I. Ve II. Dünya Savaşlarının, çıkış ve sonuçları hakkında net bir bilgi sahibi olmamasına rağmen, etkilerini ve zararlarını hala yaşadığı bilinen b'ir gerçektir. 1917 devrimi ile uygulama imkanı bulan SSCB rejiminin insanlığı, 70 yıldır medeniyet, bilim, refah, özgürlük ve mutluluktan nasıl mahrum bıraktığı, günümüz insanının en canlı tecrübeleri olarak ortadadır.

İşte bütün bunlar, "kendine göre" ya da "ben" merkezli bir anlayışın bütün toplumlara ve insanlığa dayatılmasının vahim sonuçlarıdır. Zira insan, fitratı gereği, mutluluğu arayan ve mutlu olabilen bir varlıktır. Ancak mutluluk, bireysel konum, bilgi birikimi, tecrübe yanında örf, adet, gelenekler ve dinin de içinde yer aldığı kültürel değerlerle yakından ilgilidir. Tarihi süreçte bütün insanlığın bu değerleri ortak olarak benimsememesi, birebir başkalarına dayatılması durumunda, mutluluğun olamayacağı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Farklı kültürlerden insanların ortak bir payda üzerinde mutluluk arayışlarını bir kenara bırakacak olsak, din gibi insanı Tanrı katında eşit sayan en büyük ortak değere inanan insanların bile, çeşitli çevresel ve sosyal faktörlerle, kendilerini mutlu kılan ortak bir payda üzerinde birleşemedikleri açıkça görülmektedir. Hatta bu durum biraz daha sınırlı hale getirilse, aynı kaderi paylaşan, aynı tarih ve kültürel tecrübeye sahip toplumların bile ortak bir mutluluk fenomeni üzerinde birleşebil-

diklerini söylemek mümkün olmasa gerektir. Günümüz toplumları için geçerli olan bu tez, dünden bugüne aynı toplumun mutluluktan ne anladığı konusıyla birlikte farklılık göstermektedir.

Dünyaya hükmetmek isteyen her türlü siyasi ve ideolojik akımlar her hangi bir sebeple yerini başka yönetim biçimlerine veya güçlerin eline bırakmışlardır. En zor şartlarda farklı etnik ve dini toplumlardan oluşan, dünyanın en büyük ve uzun ömürlü devleti olan Osmanlı bile tarihe boyun eğmek durumunda kalmıştır.

II. Dünya Savaşından sonra dünya, biri Amerika Birleşik Devletleri diğeri de Rusya merkezli Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin temsil ettiği iki kutuplu bir yönetimin kontrolü altına girmiştir. ABD'nin ekonomik ve teknik gücüne rağmen Rusya'nın ideolojik ve askeri durumu, stratejik ve coğrafi konumu ile bütünleşince dünyadaki sosyal ve siyasal olaylarda kısmi bir denge oluşmuştur. Ancak SSCB'nin 1991 yılında çöküşünden sonra dünya, ABD'nin önderliğinde tek kutuplu bir döneme girmiştir.

Yeni Dünya Düzeni ve Küreselleşme terimleriyle ifade edilmeye çalışılan bu yeni süreçte ABD, kendini dünya düzeninden sorumlu saymakta, kendi anlayışı ve çıkarları doğrultusunda siyasi, sosyal ve kültürel barış ortamı dayatmaktadır. Böylece insanlığın huzur, refah, güven ve mutluluğunu sağlayabileceğini iddia etmektedir.

ABD, ekonomik, teknik ve askeri gücünün tetiklediği bir anlayışla partneri olmadığı inancının kendine sağladığı bir vurdum duymazlık ile, dünyanın her tarafına açılmakta, kendi inanç, ilke ve çıkarlarıyla çelişir görünen her şeyi, kendine uygun bir biçimde düzeltmeye çalışmaktadır. Bu amaçla yapmayı düşündüğü planlamalarla ilgili olarak ispata muhtaç yapay gerekçeleri kullanmakta, hatta pek çok olayı kendi ajanlarının yapmış olabileceği tenkidinden de kurtulamamaktadır. Sonuç ne olursa olsun, her olayı kendi stratejik hedeflerine ulaşmada bir araç olarak kullanmaktadır.

ABD'nin küreselleşme hedeflerinin hangi lobi, hangi ekonomik, sosyal, siyasal, hatta dini çevrelerin istek ve tahrikleri sonucu belirlendiği kesin olarak bilinmemekte birlikte bu grupların, sonuçları kendileri açısından yararlı hale dönüştürme gayretleri açık bir şekilde ortada durmaktadır. Nitekim son Afganistan ve Irak operasyonları bunun en somut ve canlı örneklerdi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşmenin ABD'nin ulusal çıkarlarına sağladığı yarar tartışılmamakta, hatta onlar bunu kendi çıkarları için bir araç olarak değerlendirmektedir. Bunun yanında ABD Başkanının kimilerine göre "sürçü lisan" olarak takdim edilen "Haçlı Seferi" ifadesiyle, işin dini, yani Hıristiyanlık boyutu görmezlikten gelinmektedir. ABD'nin Hıristiyan bir toplum olması, her ne kadar kendi aralarında bazı mezhep farklılıkları bulunsa da, küreselleşme en çok Hıristiyanların işine yaramaktadır. Uluslar arası Hıristiyan mezhep, cemaat ve organizasyonları, ortaya çıkan bu münbit ortamdan büyük ölçüde yararlanmaktadır. Nitekim ABD'nin yaptığı her operasyonun ardından o bölgeye yardıma koşan, oralardaki yaraları saran ve göz yaşlarını silen gözükten misyoner gruplar, Hıristiyanlığın bozulan imajını düzeltmek ve azalan müntesiplerini çoğaltmak için bunu, iyi bir fırsat ve uygun bir ortam olarak değerlendirmektedir.

Küreselleşme terminolojik olarak hangi anlama gelirse gelsin, neler kapsam alanına girerse girsün veya konunun uzmanları ona hangi anlamı yüklerlerse yüklesinler, bunun, Hıristiyan kültürün dünyaya yayılma mücadelesi olarak algılanmasında hiçbir sakınca olmasa gerekir. ABD'nin tek kutuplu bir dünya düzenine, sadece siyasi ve ekonomik sebeplerle karşı çıkan Avrupa Birliği'nin de aynı kültürün ürünü olduğunu hatırdan uzak tutmamalıdır. Bu durumda küreselleşme, özünde Hıristiyanlığın geçmişten günümüze özlemini duyduğu dünyaya hakim olma duygusunu gerçekleştirmek için yakaladığı ve şartlarını dizayn ettiği en büyük bir fırsat olarak yorumlanabilir. Çünkü, şimdi Batı dünyası, Orta çağ döneminde İslam güneşinin tesiri altında kalmanın ezikliğini üzerinden atmak ve Müslümanlar tarafından kontrol altında tutulan kutsal ve tarihi mirasın geri alınmasını temin etmek için sahip olduğu ekonomik ve teknolojik birikimin tetiklediği siyasi ve askeri üstünlüğün sınırlılığını yaşamaktadır.

Bütün bunlar karşısında İslam dünyası, ya Batı'nın isteklerine göre dizayn edilmiş siyasi rejimlerin kontrolünde, kendisine verilen rol kadar özgür, ya da çeşitli iç çatışmalar ve cehalet nedeniyle-zaman ve şartlara karşı kendini yenileyememenin mağduriyet ve ezikliğini yaşamaktadır. Nitekim yeni gelişen olaylara karşı mukavemet gücünden mahrumiyetin psikolojik etkisiyle hep geçmişle övünmenin manevi hazzını yaşamaktadır. Bu teslimiyetçi şaşkın manzara, potansiyel olarak kendinde var olan enerji ve imkanları kullanma imkanı vermediği için, birlik ve dayanışma ruhunu yitirmiş, peşinen mağlubiyeti kabullenmiş durumdadır. Halbuki İslam dünyası kendini tanıma fırsatı bulabilse, sahip olduğu tarihi miras ve halen hakim olduğunu sandığı coğrafyadaki yer altı ve yer üstü zenginlikleri kullanma iradesi gösterebilse, mevcut şartlarda, tarihi şöreti yakalayamasa bile; başkalarına muhtaç olmadan, minnet altında kalmadan onurlu ve insanca yaşama şansını yakalayabilir.

Küreselleşmeyi, süper güçlerin dünyaya açılım parolası olarak da ifade edebilmemiz mümkündür. Bu fikriyatın yaygın hale geldiği günümüz dünyasında, İslam ve onun müntesibi olan Müslümanlar yoğun bir şekilde ana gündem maddesini oluşturmaktadır. Fakat bu durum onun insanlığın ihtiyaç duyduğu sevgi, barış, hoşgörü gibi evrensel ve insanı mutlu kılan insani yönleriyle değil, aksine, terör ve çatışmanın kaynağı olarak itham edilmesi şeklinde olmaktadır.

21. Yüzyılın başlarında İslam, temsilcilerinin şahsında zihniyet, düşünce, bilim ve sosyal yapı içinde Orta Çağ seviyesini henüz aşamamıştır. Dünyadaki Müslüman kitle, sosyal gücü ve yaşadığı coğrafyaya bakıldığında, küreselleşmeyi kendi lehine çevirecek bir potansiyele sahip bulunmasına rağmen, bilinen şekliyle, küreselleşmenin ana hedefi olmaktan kurtulamamıştır.

İslam dünyası, tarihi kaynakları ve Batı medeniyeti arasında sıkışıp kalmıştır. Asıl problem, bugüne kadar kültürel hatta siyasal mevcudiyetinin ana unsuru olan İslam'ı günümüzün bilimsel ve teknolojik birikimiyle bütünleştirememek, daha genel bir ifade ile İslam'ı bugüne taşıyamamak olmuştur. Müslüman entelektüel, gerçekte kıyamete kadar bütün insanlığa ışık tutacak ve karşılaştığı her probleme çözüm üretecek olan İslam'ı, bugünün insanının yaşayan değeri haline getirememiştir. Bunun sonucu olarak İslam, kötü temsilcilerinin elinde sorunlar kaynağı, çatışma merkezi ve geri kalmışlığın sebebi olarak gösterilmiştir.

İslam'ın mevcut konumunu iyi değerlendiren Batı dünyası, her alanda gelişmenin kaynağı olarak, özünü Hıristiyan kültürün oluşturduğu, kendi medeniyetini göstermiş, tarihi bir fırsat olarak beklediği günlerin gelmesiyle, geçmişin hesaplaşmasına başlamıştır. Kendilerinin ürettikleri gerekçeleri Müslüman toplumlara da telkin ederek ilerlemenin, çağdaşlaşmanın ve medeniyetin kaynağı olarak Hıristiyan kültürün egemen olduğu Batı medeniyetini gösterirken, çarenin, "irtica"nın kaynağı olarak gösterdiği İslam'dan uzaklaşmakta olduğunu söylemiştir.

Müslümanların, Batı karşısındaki ezilmişliği sonunda ortaya çıkan tepkisel hareketler yanında, Batının sahip olduğu imkanları, İslam ve Müslümanlar aleyhine kullanması, İslam dünyasında radikal hareketlerin doğmasına sebep olmuştur. İşte böylece Batı ve onu temsil eden süper güçler İslam dünyasına yönelik projelerini uygulamak için uygun ortamı bulmuş, doğrudan ve dolaylı müdahalelerle, hem Müslümanlara, hem de onun temsil ettiği düşünce ve medeniyete saldırmışlardır. Bütün bu olaylar sonucunda gerçek anlamda zarar gören Müslümanlar olmasına rağmen, hep sorunlu ve suçlu duruma onlar düşürülmüş, çatışmalar ve acılar hep onlarda, onların yaşadığı bölgelerde meydana gelmiştir.

Dünyada insani ilişkilerin çatışmadan uzak bir dönemi, her zaman arzu edilmesine rağmen, henüz tespit edilememiştir. Ancak yaşadığımız son asır ve önümüzdeki yüzyılın geçmişi aratacak bir çatışma potansiyeline sahip olduğunu söylemek kehanet olmasa gerekir. Günümüzde yaşanan ekonomik ve sosyal krizlerin, insanları çatışma zeminine taşıdığı doğru olmakla birlikte, bu ortamın doğmasında etken olarak farklı ideolojik ve siyasi organizasyonların olması düşündürücüdür. Son yaşanan Irak olaylarında da görüldüğü gibi, dünyaya barış ve adalet götüreceklerini vadederek demokrasi havariliği yapanların bizzat kendileri, insanları en kutsal değerleri olan yaşama haklarından mahrum etmekte, tarihi ve kültürel değerleriyle bütünleştiği öz vatanlarında huzursuz ve mutsuz etmektedir.

Günümüzde küreselleşme, ABD'nin dünyayı işgal etme ve sömürme şeklinin çağdaş adı olarak da algılanmaktadır. Bunun tabii bir sonucu olarak, küreselleşmenin zararlarını hep Müslümanlar görmekte, dünyadaki çatışma merkezleri onların yaşadığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kültürler arası çatışmalar, medeniyetler çatışması, her ne kadar gizlenmeye çalışılsa da fiilen uygulanmaktadır. Bu, bir anlamda tarihin tekrarıdır. Zira farklı inanç ve kültürler arasında çatışmalar tarihin başlangıcından günümüze kadar olagelmekte, sadece zaman ve şekli değişmektedir. İslam dünyası, bu çatışmalardan en az zararlı çıkması, dünyanın huzur ve güven içinde mutlu yaşanılan bir yer olmasına katkı sağlaması için bazı tedbirler almalıdır. Bunun yolu, başkalarının güdümünde, onların istekleri ve beklentileri olan politikalarla idare değil, kendi öz değerleriyle bütünleşmektir. Nitekim Batı merkezli politikaların, sözde demokrasilerin hakim olduğu yerlerde uygulanan çifte standartlar insanların aklını başına devşirme sebebi olarak yetmektedir.

Müslümanlar, öncelikle kendilerini sorgulamalı, başkalarının kültürel değerleriyle bütünleşip bütünleşmediğini kontrol etmelidir. İslam'ın öngördüğü doğruluk ve çalışma ilkelerini benimsemeli, tembellik ve aldatmacadan vazgeçmeli-

dir. Birliğin başarı için en geçerli yollardan biri olduğunu düşünmeli, merkezden çevreye doğru bütünleşmenin yollarını aramalıdır. Bireysel çıkarları toplumsal yararlar için feda edebilecek fedakarlıklar gösterilmeli, geçmişe saygı ve geleceğe sorumluluk duygusuyla diğergamlık örneği sergilenmelidir. Bireysel çıkarları uğruna yakın çevrelerini ve toplumunu feda eden zavallıların, yaptıkları yanlışların bedellerini hayatlarıyla ödedikleri unutulmamalıdır. Hz. Peygamberin İslami bir şiar olarak "iki günü eşit olan ziyandadır" ifadesiyle özetlenen çalışma, Müslümanların ihmal ettikleri bir değer olmakla birlikte, Batılılar tarafından uygulanarak geri kalmış toplumların sömürülmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Müslümanlar sömürünün insan fitratına ve genel ahlaka uyumadığını düşünüyorlarsa, kazanımlarını insanlığın ortak geleceği ve mutluluğu için kullanmalıdırlar. Eğer küreselleşme, çağımızın ayrılmaz bir parçası, Batı medeniyetinin bir kazanımı ve dünyaya açılan bir kapısı olmuşsa, İslam dünyası bunu kendi ilkeleri doğrultusunda, kendi hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullanmalıdır.

İslam dünyası, asırlara varan bilgi, tecrübe ve birikimini, dünyanın 1/4'ine varan nüfusunu, sahip olduğu coğrafi konum, yer altı ve yer üstü zenginliklerini, kendi geleceği için verimli kullanamaz ise, Batı'yı taklit etmeye ve onun kendisiyle ilgili reçeteleri uygulamaya ve bunun acı sonuçlarına katlanmaya mahkumdur. Bu zillet ve ataletten kurtulması için kendini tanıması, kendine güvenmesi, birlik ve dayanışma ruhunu benimsemesi ve en önemlisi sahip olduğu potansiyeli harekete geçirmesi gerekmektedir.

Dini Araştırmalar Dergisi olarak bu sayımızı "**Küreselleşme ve Din**" konusuna ayırdık. Konunun bütün yönleriyle ortaya konması için gayret ettik. Bu özel sayımıza makaleleriyle katkıda bulunan bütün bilim insanlarına ve maddi katkılarından dolayı da **Türkiye Kamu-Ser'e** burada teşekkür etmeyi bir borç bilirim.